

преображење

Михајло Панџић

ЛИРСКИ ИСКУШЕНИК

Нема годишњег доба, ни доба дана, ни дана у недељи, ни месеца у години које Милован Данојлић није опевао у својој поезији. И мало која биљка која расте у нашем поднебљу није поново израсла у Данојлићевој песми...

За педесет година бављења поезијом, што се у Данојлићевом случају може сматрати суштинским старањем за реч, узету у њеном творачком, именском значењу, или, исто то, само мало друкчије, за очуваност исконске дубине језика, за сраслост речи са свим појавама које означавају, јер поезија за Милована Данојлића није ништа друго до језик у његовом есенцијалном виду, настао је опус који данас читамо као велики, лирски осенчен, *вергилијевски* каталог свепостојања у земљи која има јасно име и која је уједно и прозно конкретна и поетски етерична. Према неподељеном суду његових читалаца и тумача, Милован Данојлић је природословни песник од своје врсте, чија се песма управља према кретању Сунца (*брајџе-сунце*, вели у песми „Балада о древним речима”) и додирује знакове божанског отеловљења у свему што нас окружује, слутећи, у исти мах, онолико колико је човеку дато, и пределе оностраности.

Песник природе, чија посвећеност свету биља, звериња и календарских мена на једној, а језику и речима на другој страни, узраста де-

ценијама, учи нас, ма и нехотице, како се у језику и у природи, језику као природној појави, и природи као родном месту језика, чува она света хијерархија, онај етички поредак који је у данашњици готово сасвим порекнут, и опстаје можда још само у поезији, у ретких песника, какав је управо Милован Данојлић. Отуда бих рекао да је Данојлић песник кога више није потребно самеравати са актуелним књижевноисторијским и поетичким околностима, будући да је стваралачку меру, онај архиобразац песничког упошљавања речи, он пронашао у самом себи.

Колико год природослован, управ говорећи, пантеистички песник, јер се *моли зрому* („Буђење”), *божја реч зрми у олуку* („Строфе из хотелске собе”), *браји му је злоз* („Глог”), а *Боз је у ијици шиио се / С иуиелка шумскоз јави* („Зимски сумрак”), Данојлић је, што је до сада остало непримећено, и песник нарочите, географски прецизно одређене имагинације за коју бих, после једног систематичног, диригованог истраживачког читања могао мирне душе да кажем како је врло осмишљена и целовита, дакле – програмска. Имајте стрпљења за овај низ напабирчен по Данојлићевим песмама за децу и одрасле, мада је у њега та граница условна и међупрелазна, велим, саслушајте та имена зато што она, можда, собом, више говоре од било какве и било како постављене анализе. Хајдемо сад, и редом и на прескок: Равни Котари, Стиг, Мачва, Војводина, Косово, Кордун, Семберија, Поморавље, Подриње, Дрина, Сава, Тиса, Лим, Морава, Ибар, Дунав, Јелица, Стара планина, Голија, Ртањ, Авала, Романија, Козара, Комови, Цер, Космај, Медведник, Маљен, Проклетије, Кокин Брод, Љиг, Кнић, Рас, Сланкамен, Ариље (у којем пишем овај текст), Крива Паланка, Прешево, Блаце, Пљевља, Бајина Башта, Зворник, Хоргош, Плав, Чајниче, Рожаје, Звечан, Даљ, Гружа, Сопот, Почуча, Уб, Сврљиг, Пећ, Гацко, Ниш, Лазаревац, Мокроног, Бор, Сурчин, Гроцка, Младеновац, Суботица, Зајечар, Ваљево, Чачак, Ириг, Илок, Мионица, Неврзе, Горње Осоје, Вишњица, Предсело, Студеница, Смедерево, Сталаћ, Врчин, Ужице, Ђердап, Голубац, Мишар, Куманово, Добој, Бања Лука, Мељак, Крушедол, Драгачево, Црна Трава, Прњавор, Милановац, Драгаш, Крешево, Доња Стубица, Жагубица, Каленић, и, наравно, Београд, јер је Данојлић и песник Београда, укључујући Теразије, Зелени венац, Вождовац, Кошутњак, Сењак, Дорћол, Чубуру, Душановац, Славију, Карабурму, Петлово брдо, Топчидер, Ушће и Крњачу.

Нешто је вероватно остало и непописано, а космополитски топоними, такође многобројни и важни, за ову прилику остали су по страни, но и оволико је довољно да се огласи и потврди став да је Милован Данојлић песник обречен једном простору, једном крајолику, једном земаљском пределу насељеном сродницима и истојезичницима, са та-

квом снагом да се та обреченост на крају морала кристализовати у језику песме. Док читам Данојлићеве збирке песама, не могу се одупрети утиску да су оне нарочита врста надуцбеника, једног свезнадара из матерњег (српског) језика, јестаственице, ботанике, географије и посебно схваћене веронауке. А кад смо већ код веронауке, треба се подсетити мишљења Љубомира Симовића да је Данојлићева поезија и проза „прожета дубоким, непосредним, страсним (...) религиозним доживљајем природе”, при чему се посебно апострофира „Данојлићево уверење да све – и трава, и бундева, и киша – има разлога, снаге, начина и права да буде божје објављење и слово”. Кад кажем да су Данојлићеве књиге нарочита врста надуцбеника, сасвим одређено мислим на то да је Милован Данојлић заправо наставио да дописује, додатно тумачи, проширује и допевава оне основне, прве књиге са којима смо мање-више сви порасли, не престајући, наравно, да увек наглашава своје право на разлику, на бунт, на непристајање, на инокосност. Колико год песник једне општости, природне и људске, Милован Данојлић је и песник једног посебног *јасџива*, које у себи мири тако разнолике карактерне црте као што су тврдоглавост, радозналост и самилост.

Бранко Миљковић, рани Данојлићев сапутник, записао је непосредно по њиховом уласку у поезију да је „Милован Данојлић најнеспокојнији песник у својој генерацији, а можда и најталентованији”. Без обзира на сумњу која се у критичарским пословима по правилу јавља кад год се о некоме или нечему говори у суперлативима, недвосмислено је да Миљковић није био на погрешном путу приликом изрицања датих процена. Напротив, белодано је да је Данојлић током мишулог полустолећа непрестано ширио скалу својих песничких интересовања, увек готово детиње радознао, несмирен и у сталном покрету, увек у настојању да на оно што нам живот доноси и што по вољи и без воље живимо, одговори чином писања, који треба разумети као чин језичког сведочења и посвећивања света, као чин потврде да свет *јесџиве* и да ми у њему *јесмо*, и тиме, такође, испунио и обилно превршио ону већ поменућу меру властитог песничког талента. За Данојлићем је, после свих ових година, остала читава библиотека, што песничких, што есејистичких, што прозних књига, у којима, тим прозним књигама, он није ништа мање песник него у стиховима; потребито је овде рећи да је у прозним делима Данојлић упустио свој лирски дар на врло особен начин, те због тога његови есеји и лирске хронике о *годинама које су нам прошле кроз авлију* стоје данас у српској књижевности као видан, оделит и ни са чим сличним упоредив креативни допринос.

Вазда у покрету, спољашњем и унутрашњем, Данојлић је од своје променљивости створио залог сопствене истости. Његова несмиреност, његова сверазумљивост, језичка префињеност, јасност и једноставност никако не значе да је он некакав наиван песник; супротно од

тога, Данојлић се остварио у ономе што јесте жељена, тражена и коначно досегнута једноставност, која долази са искуством и са истрајним потчињавањем строгој стваралачкој самодисциплини, па бих могао рећи и ово: што старији, то једноставнији, то мудрији, то дубљи. Близак у својим раним *Урођеничким њсалмима* оној врсти у традицији опеване потребе да се песник свету представи са свом посебношћу, па и уклетошћу властитог случаја, Милован Данојлић је доцније овладао умећем саморазумевања те несмирениости, и где год да је био, ма шта да је радио, и о чему год да је писао, на неки посебан, и помало парадоксалан начин, увек је остајао свој, у себи, настојећи да у језику поезије изнова склопи, хармонизује и преосмисли сав расути терет људског постојања, при том увек више окренут природи и божијим знамењима него другим људима. Што је и разумљиво. Лирски искушеник, какав је Милован Данојлић, много радије у песмама набраја имена биљака, природних појава, годишњих доба, доба дана и места, него што се бави описима и тумачењима других људи. Људи је у његовој поезији понајмање, те нас са те своје изабране усамљености и природословности Данојлић пре подсећа на неког старог песника из традиције, понајпре, рецимо, на Војислава Илића, који такође пева о јесени и зими, о дрвећу, о пејзажима, о снегу, о живини у дворишту, него на песнике из друге половине XX столећа са којима је делио исто време, али и мало шта друго. Као да је Данојлић преко себе хотимично пребацио сва искуства прошлостовековних, многобројних песничких покрета, школа, идеологија, поетика и вратио се корену, ма како разумели ту реч. Коначно, Данојлићева промена, његово усавршавање једноставности је, да кажем то једноставно, у духу његове поезије, најбољи начин да песник остане свој и да се, после искушења, пред нама укаже сабран, са *џачком ослониа* дубоко у властитом бићу, и у стиху, који је језички еквивалент тог бића. Или, преведено на народну: Куд иде Дамјан, носи и тамјан.

И још ово. У Данојлићевој поезији има идиле, али нема лажне идеализације. Свет је осмотрен у најситнијем детаљу, у листу и у плоду, али и у најопштије схваћеној целини, у Сунцу, звездама, васиони, Богу. Свуда бити, све окушати и све осетити, све проживети и описати језиком песме сву скалу осећаја (укуса и мириса) и осећања (од еуфорије до најдубље резигнације) значи бити песник у сваком тренутку сопственог живота, значи живети тај живот и претакати га у речи непрестано се сећајући самог себе. И онога што је изван: истински лирски песник је вазда сам, али је ретко када егоцентричан, он, напротив, тежи сједињењу са нуминозним сферама. Тако се и Данојлићева лирска песма препознаје управо по томе што је она, заправо, забележени процес долажења, језиком и речима, до руба иза којег понекад просевне онострани свет. Песмом се дотиче она метафизичка граница

на којој се додирују присуство и одсуство, изговорено и немушто, именљиво и неименљиво. Готово да нема Данојлићеве песме у којој се не појави или не огласи та тачка додира. Стога ћу, после свега, устврдити да је Данојлићева поезија начин да се потврди постојање, у једном, за нас, врло препознатљивом завичају, завичају света и завичају родног места (свет нам је ипак дом), али и начин да се, у не мањој мери, огласи сваком човеку, па дакле и песнику, својствено право и усуд да се упуту тамо где границе престају, и да се тиме одређеност завичајем преосмисли и превазиђе, и то јединим могућим путем који је песнику дат: – добро упосленим, надахнутим, стварним речима и матерњим језиком. Данојлић иде међу оне ретке савремене српске песнике који разумеју и знају шта је светост језика. Чини ми се да бисмо се лако сагласили око уверења да молитва која се изговори на граматички некоректан начин, са грешкама у слагању времена и у падежима, смањује могућност да ће, једном, бити услишена. И зато Милован Данојлић тако дуго и тако упорно, тако упорно тврдоглаво, тако безрезервно, истрајава на чистоти језика, у поезији и изван ње. Док смо учили од песника, ишло нам је како тако, а када смо престали, кренуло нам је никако. Заборавили смо, па да се поводом Данојлића макар за трен подсетимо: док смо у чистом језику, док су нам речи искрене и живе, добро је, значи да постојимо и да имамо чиме зазвати Бога.